

УДК 371.4:844

Величко Н.А.*

ОСОБЛИВОСТІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БРИТАНСЬКИХ ПОЧАТКОВИХ ШКІЛ

У статті розглядаються особливості естетичного виховання учнів початкових класів у процесі хореографічної діяльності британських початкових шкіл; визначено естетико-виховні можливості хореографічної діяльності, розроблено поняття «хореографічна діяльність в системі естетичного виховання молодших школярів». Визначено рівні естетичної вихованості британських школярів та вплив хореографічної діяльності на естетичне виховання учнів. Розроблено методичні рекомендації щодо ефективної організації естетичного виховання учнів молодших класів у процесі хореографічної діяльності. На основі досвіду минулих поколінь теоретично обґрунтовано основні етапи становлення та розвитку хореографії.

Ключові слова: естетичне виховання, учні початкових класів, хореографічна діяльність, педагогічні умови, Велика Британія.

Серед видів діяльності, у процесі вивчення яких здійснюється естетично-творчий розвиток учнів, одне з головних місць у навчально-виховному процесі початкових шкіл Великої Британії належить і хореографії, адже хореографічне мистецтво, на думку багатьох британських учених, здатне задовольнити прагнення дитини до естетичного зростання, поєднати її внутрішній і зовнішній світ, активізувати творчу уяву та емоційні реакції. Хореографія, що спирається на музично організовані, умовні, образно-виразні рухи тіла, сприяє формуванню емоційної сфери дитини, втіленню в танцювальних рухах особливостей її характеру, формуванню в неї духовних цінностей та естетичних відчуттів.

Підкреслюючи вплив танцю на всебічний розвиток особистості, давньогрецький філософ Лукіан писав: «...танець не тільки тішить, але також приносить і користь глядачам, добре їх виховує, багато чому навчає. Танець вносить лад у душу того, хто дивиться, витончуючи погляди найкрасивішими видовищами, захоплюючи слух найпрекраснішими звуками і виявляючи прекрасну єдність щиросердечної та тілесної краси» [2].

Як свідчить аналіз джерельної бази, проблеми естетичного виховання були й залишаються предметом дослідження вітчизняної та зарубіжної філософської, психологічної, педагогічної, історичної, мистецтвознавчої та етнографічної науки. Ще філософи стародавньої Греції (Аристотель, Платон, Сократ), країн Сходу (Абхінавагупта, Анавардхан, Конфуцій, Сюнь-цзи), часів Середньовіччя (Августин), представники німецької класичної естетики (Гегель, Кант), науковці XIX – XX ст. (О. Волкова, І. Зязюн, М. Каган, А. Комарова), британські науковці Р. Алстон (R. Alston), Дж. Бартон (J. Burton), П. Брінсон (P. Brinson) висловлювали обґрунтовані твердження про те, що художня діяльність, зокрема танці як паростки сучасної хореографії, від самого свого виникнення були і є дієвим засобом залучення дитини до культури суспільства, символізуючи її ідентифікацію та духовність.

У вітчизняній науковій літературі розробка проблем хореографічного мистецтва здійснюється в історико-аналітичному, проблемно-теоретичному, фольклорно-етнографічному та освітньо-методичному напрямках. Історико-аналітичний напрям репрезентовано дослідженнями С. Безклубенка, Г. Боримської, К. Голейзовського, А. Гуменюка, М. Максимова. Дослідження теорії хореографічної культури представлено працями Р. Малиновського, Ю. Станішевського, Т. Чурпіти. На виховних можливостях хореографічного мистецтва наголошували видатні вітчизняні й зарубіжні митці. Серед вітчизняних учених на важливості впливу танцювального мистецтва на духовний розвиток особистості дитини наголошували Ю. Гончаренко, Г. Ільїна, О. Кареліна,

* © Величко Н.А.*

Л. Масол, І. Поклад, В. Процюк, С. Руднева. Британські науковці, які висвітлювали виховні можливості хореографічного мистецтва – Т. Андерсон (T. Anderson), М. Бадд (M. Budd), Дж. Бартон (J. Burton), Г. Бенток (G. Bantock), П. Брінсон (P. Brinson), П. Брук (P. Brook), П. Еббс (P. Ebbs), Р. Елстон (R. Alston), С. Роуз (S. Rose).

Мета статті – окреслити зміст, форми та методи естетичного виховання учнів у процесі хореографічної діяльності британських початкових шкіл.

Аналіз довідкової літератури свідчить про те, що хореографічне мистецтво, ґрунтуючись на танцювальних традиціях, які складались впродовж багатьох віків, має великі можливості впливу на особистість людини. Від свого первісного вигляду танець пройшов тисячолітній розвиток. Тому хореографічне мистецтво володіє могутнім фактором впливу на емоційну сферу дитини. Це пояснюється тим, що з моменту свого зародження воно (хореографічне мистецтво) втілювало прагнення людини до внутрішньої свободи [1, с. 12]. Отже, хореографічне мистецтво було і залишається впродовж багатьох століть найбільш доступним видом художньої діяльності, у ранніх формах якої вже існували в нерозривній єдності початкові прояви всіх видів виховного впливу (фізичного, професійного, естетичного).

На нашу думку, наукове обґрунтування педагогічних умов естетичного виховання учнів початкових класів у процесі хореографічної діяльності неможливе без урахування досвіду минулих поколінь, тож розглянемо основні етапи становлення та розвитку хореографічної діяльності, у процесі якої відбувається естетичне виховання дітей.

Ще вчені античної Греції (Платон, Аристотель) розглядали танець не тільки як засіб розвитку фізичної краси, а й надавали йому глибокого значення в розвитку духовності людини. Вони вбачали танець засобом, який здатен створити гармонію між внутрішнім станом і тілом людини. Тому в період Античності танець був обов'язковою освітньою дисципліною. Крім того танцювальному мистецтву навчали не тільки дітей, а й усе доросле населення стародавньої Греції. Отже, можемо впевнено сказати, що думки про естетико-виховну функцію танцю сформувалися ще в часи давньогрецької цивілізації, коли танець став засобом естетичного виховання, у якому поєднується краса тіла й душі.

У ранньому Середньовіччі танець перестав бути частиною естетичного виховання особистості, що призвело до розриву між духовними та фізичними потребами людини.

В епоху Відродження танець піднявся на нову сходинку свого існування – став окремим видом мистецтва, перетворившись на одну з форм соціокультурного життя людства. У цю ж епоху відбувалися зміни й у освітній практиці Великої Британії, що розширили можливості використання хореографічного мистецтва у формуванні особистості. У той час танець входив до складу мистецьких предметів, що мали пріоритетне значення в естетичному вихованні підростаючого покоління. Так, англійський філософ і педагог Джон Локк зазначав, що в процесі танцювального мистецтва формується естетична культура особистості дитини. На його переконання, займаючись танцями, діти ставали більш упевненими в собі, училися добре поводитися в суспільстві дорослих [2].

У XIX столітті у Великій Британії відбулися значні суспільні перетворення, що сприяли зміні естетичних і моральних поглядів людей. У цей час відбулося відродження ідеї гармонійного розвитку людини в ході танцювального мистецтва з урахуванням закономірностей розвитку її емоційно-почуттєвої сфери. Це свідчить про те, що хоча естетико-виховні можливості хореографічної діяльності у XIX столітті і спрямовувалися на розвиток естетико-позитивних якостей характеру, культури поведінки, формування художнього смаку та виховання естетичних почуттів дитини, в освітній системі їй не надавали належного значення.

У 30-х роках XX століття у школах розширилася мережа дитячих танцювальних гуртків, студій, зміст роботи яких поширився новими хореографічними видами, формами та жанрами [7, с. 551]. Зміни, що відбувалися в освітній системі Великої Британії, також вплинули на поліпшення існуючих форм організації естетичного

виховання молодших школярів у процесі хореографічної діяльності в шкільних та позашкільних навчальних закладах.

Наприкінці 80-х років естетичне виховання школярів у процесі хореографічної діяльності поживається і набуває більш масового характеру. Вважаючи хореографію частиною естетичного розвитку дітей, уряд країни фінансово підтримував цей предмет. Мета хореографічних занять у школах зводилася не тільки до вивчення учнями мови танцю – у ході хореографічної діяльності діти залучалися до світу прекрасного в мистецтві та культурі.

Після впровадження у Великій Британії шкільної реформи (The Educational Reform Act of 1988) починається переосмислення завдань викладання предметів художньо-естетичного циклу в навчальних закладах країни, яке полягало в загальнокультурному розвитку дитини, вихованні її як духовно збагаченої особистості, здатної сприймати й розуміти культурно-естетичні цінності людства. Важливим елементом системи освіти того періоду є естетико-виховний статус хореографічної діяльності, що акумулює в собі естетично-культурний, емоційно-чуттєвий, художньо-творчий розвиток особистості.

Отже, танець розвивався, змінювався, вдосконалювався так само, як розвивалося суспільство та змінювався соціальний устрій країни, де танець завжди виконував естетично-культурну місію, що несе в собі емоційно-почуттєвий, художньо-творчий розвиток особистості, та залишався чудовим засобом організації естетично забарвленого дозвілля.

На естетичний розвиток учнів засобами хореографії акцентовано увагу в методичних працях британських науковців П. Брісона [5], та Р. Елстона [6], де розкривається естетико-виховне значення мистецтва танцю, яке полягає в розвитку художнього смаку, емоційності, творчості під час утілення хореографічних образів.

У роботах Р. Елстона зазначається, що інтелектуальний розвиток дитини відбувається не лише шляхом практичного опанування елементів хореографії, а й через теоретичне ознайомлення учнів із мистецтвом танцю [5, с. 15].

У той же час англійський дослідник А. Хаскел вважає, що мистецтво танцю надає людині одне з найвищих духовних переживань – естетичну насолоду. Без естетики, – вважає науковець, – немає художньої освіченості (грамотності), а без останньої немає насолоди мистецтвом. Естетика міститься у праці, художній творчості, побуті, у всіх сферах діяльності, вона формує в людині творче начало і здатність сприймати красу та насолоджуватися нею, цінити і розуміти мистецтво. Зокрема в танці виражається естетичний ідеал народу. Танець вирізняється триединою природою, становлячи синтез добра, краси та істини.

Британський науковець П. Брінсон у книзі «Танець в системі освіти» (Dance as Education) зазначає, що хореографічне мистецтво – це середовище, в якому відбувається цілісне естетичне виховання учнів, а через цікаві, посильні дії відбувається розвиток когнітивної, емоційно-почуттєвої, психофізичної, творчої сфери особистості дитини [6, с. 62], що, на нашу думку, є основою естетичної культури особистості. У той же час у книзі «Aesthetic Education: Questions and Issues» Р. Сміт (R. Smith) зазначає, що в ході хореографічної діяльності створюються умови, за яких учень є суб'єктом процесу навчання і виховання, а особистість школяра розглядається як вища цінність, як самоціль педагогічного впливу, у процесі якого здійснюється естетичне виховання [9, с. 13].

За визначенням вітчизняної дослідниці Ю. Гончаренко, «...хореографічна діяльність в системі естетичного виховання молодших школярів» – це процес, в основі якого знаходиться активність особистості, спрямована на інтерпретацію та створення танцювальних творів, через які виявляється і розвивається емоційно-почуттєва, психофізична, когнітивна та креативна сфери дитини. Тож мета хореографічної діяльності в системі естетичного виховання молодших школярів полягає у формуванні багатства внутрішнього світу особистості дитини та розкритті його через різні підготовчі вправи класичної, бальної, сучасної хореографії. Змістом хореографічної діяльності

є рухові дії та операції з опанування танцювальних умінь і навичок, що є основою для створення нових унікальних для дитини хореографічних проявів. Хореографічна діяльність характеризується творчою природою, до якої віднесено інноваційність, винахідливість мислення дитини, її розвинені знання, емоції та почуття. Саме тому підвищення рівня естетичного виховання особистості дитини залежатиме від формування в неї таких сфер: когнітивної (знання); мотиваційної (зацікавлене ставлення до хореографічної діяльності); психофізичної (взаємозв'язок між внутрішнім і зовнішнім станом особистості та вміння передавати його у відповідних рухах); емоційно-почуттєвої (емоційна насиченість духовних потреб та емоційне оцінювання зовнішнього та внутрішнього світу дитини, формування емоційно-ціннісної шкали ставлення до світу); активно-творчої (самовиявлення та самореалізація в процесі танцювальної творчості) [1, с. 49].

Аналіз численних підходів до визначення сутності хореографічної діяльності в системі естетичного виховання молодших школярів свідчить про те, що під час занять танцями набуваються і вдосконалюються не лише спеціальні хореографічні здібності (еластичність м'язів і суглобів, пластичність та краса рухів, легкість стрибків), а й формуються вміння відтворювати, інтерпретувати, створювати різноманітні за видами та жанрами танцювальні твори, у процесі виконання яких в учнів виховуються естетичні смаки, художнє мислення, естетичне ставлення до мистецтва, формується естетична культура, естетичне сприйняття світу, накопичуються художньо-естетичні знання, розвиваються естетичні почуття, судження, уміння та виражаються внутрішні переживання особистості дитини, тобто розкривається її індивідуальність.

Огляд шкільної документації початкової ланки освіти у Великій Британії свідчить про те, що в сучасній системі початкової освіти естетичне виховання учнів здійснюється під час занять з хореографії. Однією з важливих умов естетичного виховання учнів початкових класів у процесі хореографії визначено спрямування змісту хореографічної діяльності на формування найважливіших складових естетичного розвитку молодших школярів: емоційно-почуттєвої, когнітивної та креативної сфер. Основою емоційно-почуттєвої сфери дітей є розвинені психофізичні якості, внутрішній світ, уміння передавати різні емоційні стани та оцінювати художньо-творчі прояви. Сформованість когнітивної сфери безпосередньо впливає на естетичне виховання молодших школярів, тому головний акцент у роботі з дітьми робиться на оволодіння ними знаннями з основних видів танцювального мистецтва. Креативна сфера учнів початкових класів формується в ході реалізації на заняттях з хореографії завдань на розвиток музично-ритмічних навичок, оволодіння мовою рухів, їхнє виразне виконання, образне перевтілення, ознайомлення з окремими прийомами композиції танцю.

До педагогічних умов ефективної організації естетичного виховання молодших школярів у процесі хореографічної діяльності в початкових навчальних закладах Великої Британії віднесено і метод дидактичної гри, методи ритмічної, пластичної та колективної імпровізації. На нашу думку, ця педагогічна умова є важливою з огляду на те, що застосування в художньо-творчій роботі молодших школярів означених методів сприяє розвитку художнього мислення, емоцій та почуттів, формуванню в них естетичного смаку, естетичної культури, естетичних цінностей, а також самостійної, оригінальної, творчої думки, жвавої уваги, вихованню наполегливості, винахідливості, прагнення до самовираження.

Навчально-виховний процес з хореографічної діяльності в початкових школах Великої Британії розвивається з урахуванням основних положень особистісного розвитку кожного школяра: урахування фізичних, психологічних особливостей учнів, їх танцювальних здібностей, шанобливе ставлення до кожного учня, визнання талановитості всіх дітей, здійснення постановочної роботи на засадах урахування індивідуальних психофізичних якостей особистості дитини.

У програмі Мистецька та культурна освіта у школах Англії, Уельсу та Північної Ірландії (Arts and cultural education at school in England, Wales and Northern Ireland)

зазначено, що естетичний розвиток дітей на заняттях танцями здійснюється на основі опанування ними знань з основних видів танцювального мистецтва, що краще засвоюються учнями початкової школи в разі використання на заняттях хореографії таких методичних прийомів, як асоціативно-ігрові вправи, танцювально-ігрові комбінації та етюди, імпровізаційні етюди, нестандартні уроки (урок-гра, урок-казка, урок-подорож, урок-концерт) [10]. Означені методи мають значний вплив на естетичний розвиток молодших школярів: сприяють розвитку в учнів початкових класів гнучкого, швидкого мислення, емоцій та почуттів, формуванню в них естетичного смаку, естетичної культури, естетичних цінностей, а також самостійної, оригінальної, творчої думки, жвавої уваги, вихованню наполегливості, винахідливості, прагнення до самовираження.

Дослідженням установлено, що хореографічна діяльність у початкових школах Великої Британії організовується з урахуванням індивідуальних, фізичних, психологічних особливостей дітей.

Для цього учням початкових класів пропонуються танцювальні завдання з посильним фізичним навантаженням. Для кожного учня обираються теми, ролі в ігрових завданнях, асоціативні вправи підбираються індивідуально, згідно з психологічними, фізично-пластичними, творчими можливостями. Це надає учням змогу усвідомити свої ролі в процесі навчання. Зміст хореографічної діяльності наповнюється елементами, що відповідають фізичним можливостям дітей [3].

Підсумовуючи можемо зробити висновок, що естетичне виховання молодших школярів є актуальною проблемою сучасної педагогічної теорії та практики, для реалізації якої в навчально-виховний процес навчальних закладів Великої Британії активно впроваджуються позакласні заняття художньо-естетичного циклу, зокрема хореографія. Естетичне виховання учнів у процесі хореографічної діяльності, полягає у танцювально-руховій в активності учнів, в ході якої набуваються і вдосконалюються не лише спеціальні хореографічні здібності (еластичність м'язів і суглобів, пластичність і краса рухів, легкість стрибків), а й формується вміння відтворювати, інтерпретувати, створювати різноманітні за видами та жанрами танцювальні рухи. У процесі їх виконання в учасників хореографічних колективів виховуються естетичні смаки, художнє мислення, естетичне ставлення до мистецтва, формується естетична культура, естетичне сприйняття світу, накопичуються художньо-естетичні знання, розвиваються естетичні почуття, естетичні судження, естетичні уміння та виражаються внутрішні переживання особистості, тобто розкривається її індивідуальність.

Художньо-естетичне виховання забезпечує можливість постійного духовного самовдосконалення особистості, формування її інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої людської цінності. Воно (виховання) має особливе значення в розвитку особистості, оскільки від його сформованості значною мірою залежить формування в дітей повноти соціального світогляду, ціннісних орієнтацій, ефективність залучення до активної художньо-творчої діяльності.

Перспективи подальших наукових досліджень у цьому напрямку вбачаємо у вивченні естетичного виховання в позакласній роботі британських початкових шкіл.

Література

1. Гончаренко Ю. Естетичне виховання учнів початкових класів у процесі хореографічної діяльності : дис. канд. пед. наук: 13.00.07 / Гончаренко Юліана Володимирівна. – Східноукраїнський національний ун-т ім. Володимира Даля. – Луганськ, 2009. – 198 с.
2. Локк Дж. Мысли о воспитании : пед. соч. // Дж. Локк. – М., 1939. – 106 с.
3. Поклад І. М. Хореографічна культура як чинник творчого розвитку особистості // І. Поклад / Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПНУ, 2012. – С. 157-164.
4. Alistair R. Curriculum: Construction and Critique // R. Alistair / London GBP : Falmer Press, Limited (UK), 2000. – 201 p.

5. Alston R. Dance in and beyond schools arts Counsil // R. Alston / Arts Counsil England, 2010. – 59 p.
6. Brinson P. Dance as Education // P. Brinson / London, 1991. – P. 61-63
7. Jackson P. Thinking about the arts in education: A reform perspective // P. Jackson / Teachers College Record, 1994. – № 95. – P. 542 – 554.
8. Mackrell J. On dance's place in the curriculum / J. Mackrell // The Guardian, 2012. – 2 p.
9. Smith R. Aesthetic education: Questions and Issues. Arts Education Policy Rewiew / R. Smith // London : Routledgefalmer, 2005. – 45 c.
10. White J. Rethinking the School Curriculum: The Next Stage in National Curriculum Reform // London : Routledgefalmer, 2004. – 208 p.

Величко Н. А.

ОСОБЕННОСТИ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ В ПРОЦЕССЕ ХОРЕОГРАФИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БРИТАНСКИХ НАЧАЛЬНЫХ ШКОЛ

В статье рассматриваются особенности эстетического воспитания учащихся начальных классов в процессе хореографической деятельности британских начальных школ; определено эстетико-воспитательные возможности хореографической деятельности, разработано понятие «хореографическая деятельность в системе эстетического воспитания младших школьников». Определены уровни эстетической воспитанности британских школьников и влияние хореографической деятельности на эстетическое воспитание учащихся. Разработаны методические рекомендации по эффективной организации эстетического воспитания учащихся младших классов в процессе хореографической деятельности. На основе опыта прошлых поколений теоретически обоснованы основные этапы становления и развития хореографии.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, ученики начальных классов, хореографическая деятельность, педагогические условия, Великобритания.

Velychko N. A.

AESTHETIC EDUCATION PECULIARITIES OF THE BRITISH PRIMARY SCHOOLCHILDREN IN THE PROCESS OF CHOREOGRAPHIC ACTIVITIES

The article is devoted to the topical pedagogical problem – the aesthetic education of British primary schoolchildren in the process of the choreographic activity. Aesthetic competence is defined as an element of interdisciplinary competence sustaining the ability to properly comprehend various spheres of human activities and can be obtained through acquaintance with a certain kind of art. The author reveals the place choreography holds in the system of aesthetic education of British school children and the requirements provided by primary school standards and national education reform acts for the knowledge and skills of pupils in choreography. It is noted that some programs for British primary schools are made on the basis of art therapy conceptions. In conclusion it has been stated that nowadays one can observe the content of school choreographic education to be radically innovated due to new approaches to realization of general objectives of aesthetic education. The choreographic activity has been selected on the basis of scientific literature analysis of the aesthetic educational possibilities; the concept «choreographic activity» in aesthetic educational system of primary school children is worked out. In the article the levels of aesthetic education and the influence of choreographic activity on the aesthetic education of primary schoolchildren have been defined. The pedagogical conditions for aesthetic education are theoretically grounded. The methodological recommendations concerning the effective organization of primary schoolchildren in the process of choreographic activity aesthetic education are worked out; the essence and place of choreographic activity in aesthetic education of the pupils-beginners have been analyzed.

Key words: aesthetic education, primary schoolchildren, choreographic activity, pedagogical conditions, Great Britain.

Рецензент: Слюсаренко Н.В.